

ДРАГАН КОЛУНЦИЈА

ПОЕЗИЈА ИЗМЕЂУ ПОВУЧЕНОСТИ СВОГ АУТОРА И НАШЕ ЧИТАЛАЧКЕ РАДОЗНАЛОСТИ ЗА ЊУ

Мој дуг песнику Радоњи Вешовићу је у чињеници да сам од својих младих година био и остао страстан читалац његове поезије и нисам се дао (и не дам се) збунити што у књижевним часописима и листовима у Београду и другде нисам налазио (и не налазим) књижевне текстове о овој лирици. Одмах треба рећи да песник Радоња Вешовић, који је то, песник, и у својој поезији и у своме животу, тих и повучен, ту равнодушност критичара у најмању руку није заслужио. Али ако се зна како се у нас доспевало и доспева до књижевних похвала, награда и славе књижевне, којим све путевима и средствима, онда ће нам сасвим бити јасно због чега Вешовићеве збирке песама: "Вијорења", "Гајтан воде у долини", "Крчаг на вјетру", "Буђење свјетла" и друге чекају свог тумача и критичара коме ће једини повод анализе ове поезије бити сама поезија Вешовићева и никакав други интерес. Ми смо у засићености или у празнини својој пред свим електричним и другим медијима одложили књигу, а ако је и нисмо одложили, онда приказујемо, протежирамо и афирмишемо дела оних песника који су у нашем "клану", у нашем атару, у нашој политичкој, не и књижевној "странци". Љубав и естетски доживљај читања збирке песама заменили смо некњижевним поводима.

Деценијама живи и пева Радоња Вешовић у Београду између своје повучености и, на његову и на нашу срећу, великих издавача који му нису могли затворити своје редакције, а тихи бојкот књижевне критике не може зауставити ни аутора ове лирике ни нашу интелектуалну радозналост за њу. Поезија, па и Вешовићева, има своја два аутора - у ономе који је истински живи и ствара и у нама страсним читаоцима

који поезији и уметности прилазимо својим упаљеним, а не туђим, прегорелим одавно, светиљкама и препорукама.

У својој путовању кроз поезију Душана Костића, Радована Зоговића, Блажа Шћепановића, Радоње Вешовића и кроз прозу Михаила Лалића, Миодрага Булатовића и Данила Киша доживљавам и видим, чувам у живој успомени и своје прво путовање у Црну Гору са студентима Србије и Црне Горе на фестивал поезије у Иванград, када сам из руку градоначелника Бера, господина Мома Цемовића, примио, први пут у животу, прву, и најдражу, књижевну награду; а од саме награде остала су ми у сећању људска лица од којих једно не заборававам - лице гимназијалке Олге Турчиновић у које сам се био озбиљно заљубио.

*
* * *

Као монах који даноноћно пали свеће, ја се враћам поезији свакодневно: поезији коју волим, или својој, свеједно.

Певање је за Радоњу Вешовића "пророковање":

*"Пророкујем црвеним сном
јаче јахаче
на свом сјемени"*

па, ипак, песничко сјеме је проклијало више из јаве, из земаљског живота у нама и око нас, него што је сан и апстракција. Јер *"пророкујем њукојину истиине"*. Песник у својим стиховима говори о појавама и стварима које је сам доживео и искусио. Зато ова поезија долази из живота и природе, а не из књига и туђе инспирације. Отуд њена истинитост и уверљивост. У својим питањима која су заснована на начелима човечности и бриге за свет, за нашу судбину кроз историју, Вешовићева *"ријеч се њржи на јави"*. Мада она у себи поседује и довољну дозу сна и слутње дисовске, без чега не би било праве поезије, и правог *"буђења свјетла"*, а *"буђење"* је *"свјетла"* јаче ако је сан био дубљи.

Кад смо код упитаности песничке, да наведемо основно питање, а које је и суштинско у Вешовићевој лирици, окренутој, као што смо рекли, човеку и природи, драми нашој у природи и вечности:

*"Гробља се мешкоље
да ме дођуку њишањима:
зашто су њи мрјиви
мрјиви?
Зашто су њи живи
живи?"*

Поезија Радоње Вешовића тече између обала завичајног Лима од којих се једна стиди што је на сунчаној страни трајања Реке, а друга у сенци и мраку. Живи се у овој поезији извињавају што су живи:

"Како се сћидим шћо сам жив" -

а пред мајкама погинулих ратних другова мучи их осећање кривице за смрт најмилијих. Етичност првог реда садржана у животу и уметности само оних који за друге живе и делају.

Читајући антологијске стихове песме посвећене ратном погинулом другу Рајку Јолићу и његовој мајци (*Шћа да кажем ѿвојој мајци*) улази се у велики простор искрености, бола, доброте и страдања наших, несрећа и смрти другова, али и у просторе наше осећајне: *Како се сћидим шћо сам жив*. Кажу да на скали људских осећања стид последњи проговори, а страх први. Код Вешовића у овој заиста великој песми "бољи су мртви но живи"/"јер су се борили", али како изаћи пред њихову мајку и саопштити јој црну вест. Мало је у нашој поезији из НОР-а, а и касније, оваквих примера етичности и људске солидарности. Актуелност многих стихова у овим песмама везаних за све оно што се догађало током Другог светског рата (1941-1945) готово да се данас повећава ако их, те актуелне Вешовићеве стихове и строфе, пренесемо у контекст свега онога што се догађало током тек минулог грађанског рата на просторима бивше Југославије. Генерација песникова, и он сам, у "Колони своје Прве пролетерске бригаде", видели су, носили су у себи, храбрили се вишим смислом и светлијим идеалима, за разлику од наше младе и у овом бесмисленом минулом рату, заустављене у својој младости, генерације, која је, заиста, неодговорније, луђе, страдала и гинула, па се и ови стихови.

*О, који ѿо дан
бијаше мој дан?
Или друџ
шћо улудо
ѿоџибе.*

(Снијетѿ)

у својој актуелности снажније везују за најновије зло, за најновије наше и светске заблуде. У поезији су, па и у овој Вешовићевој, кроз коју путујемо с оловком у руци, најлепши примери песниковог духа који својим значењем и звучањем покривају светове и векове:

*Сувише брзо и улудо се ѿроѿише
само заѿо шћо се изнуѿра не ѿече.*

(Кад врѿеме сћане)

или:

*У сувој̄и своје кућице
с̄иражар̄ њ̄јевуши кишу
и сувишнос̄и њ̄ушке.*

*За кога у њ̄ојасу
меци с̄јавају?
Од кога кишу с̄јасава
коракe своје док броји?*

*Мирна њ̄јесмо олука
можда њ̄о ш̄ио с̄иражар̄ чува
и не њ̄ос̄иоји.*

(Мирна њ̄јесма олука)

Кад год песму казану у сликама, као што је ова Радоње Вешовића, казана лапидарно и у сликама, покушамо одгонетнути језиком политике и политичара, песма обавезно губи, али нам се, читајући стихове наведене, питање само нашло на уснама, па свесно пристајемо да у својој анализи песме будемо испод нивоа њеног значења и значаја. Али, не можемо одолети ни поставити своје питање: Зар се у минулој нам домовини СФРЈ имало за шта "стајати на стражи" и шта је сироти југословенски војник бивше нам ЈНА на северу домовине, горе у Словенији, чувао? Тамо то, а и другде, у Хрватској и у мојој завичајној БиХ, што се Југославијом звало, да ли је и постојало? Заиста, како се са мало песничких средстава и како се лако, лелујно, али будним духом, каже оно што историчари и политичари разглабају на страницама својих књига и увек после песника. Радоња Вешовић пева из свог времена, а слуги и будуће као и сви прави уметници. Дисовски:

*Ово је доба г̄ладно Дисовања.
(Доба г̄ладно себе)*

Врлетни су простори, као они кроз које му тече завичајни Лим, из којих избија Вешовићева мисао увек одевена у лирску слику. Песме - "пастели". Па, ипак, нека горштакча виталност, неки Непредај! нашег песника, заједно са орловима, а не са врапцима, у овим стиховима и реченицама живи. Грађена је од крхког материјала ова лирика, али није сентиментална, јер је у њу, у Радоњин дух, уграђено здраво "сјеме", а само га око нас у "луду њиву" бацамо: *У луду њиву бацамо сјеме*. Ова лирика долази са народних виталистичких врела, а казана је сажето и модерно, без проливања емоција. Вешовић је поштен и срчан песник, попут свог старијег сабрата песника Душана Костића коме има и песму посвећену:

У самом себи
сам.

(Провинција)

Али бити сам још увек не значи бити усамљен. Са песницима је, Вешовићем и Костићем, њихова расцветана мисао на детињство, на завичајни Лим, на тај "вјечити свијет".

Док духом путујем кроз Вешовићеве књиге, ове песме ме наводе на дијалог, на замишљени дијалог са њиховим аутором, али и са његовом и мојом, са нашом Црном Гором. Читалац који не воли земљу из које песник долази на наш радни сто, и у наше руке, сиромашан је и "буђење свјетла" га не узбуђује. Зато се и каже да је поезија за изабране.

* *
*

Пишући о поезији Радована Зоговића, песник Радоња Вешовић у сам наслов свог есеја ставља две основне речи: *љубав* и *револуцију* за чијим смислом у анализи Зоговићеве лирике верно и акрибично трага. Ове две речи као да су за Вешовића (и за Зоговића) синоними једна другој - љубав се слила у револуцију, а револуција у љубав. Стављајући *љубав* и *револуцију* на видно место да светле, у сам наслов свог текста, Вешовић је колико од Зоговићевог толико и од свога песништва полазио. Не једном је речено и написано да говорећи о другоме, говоримо и пишемо, заправо, о себи.

Желим још да се задржим на овоме бриљантном есеју Радоње Вешовића о Зоговићевој поезији и о поезији хуманистичког усмерења уопште. Трагајући за одговором на задану тему љубави и револуције на преко петнаест страница свог исцрпног есеја, Вешовић, чини ми се, тај одговор налази и за себе и за песника о коме пише у следећој реченици: "И ако је циљ умјетности даља хуманизација човјека, ове пјесме, као и Зоговићево дјело у цјелини, то врхунски чине".

"Пјесма се, као и љубав, ту неочекивано дешава, и 'заскрами' се тако у обичну ријеч, у стихове и строфе; и реалнија од стварности, настави се у читаоцу" - каже Вешовић на почетку свог виђења Зоговићеве поезије. Својим бићем и целом својом поезијом стоји овај заљубљеник "буђења свјетла" у Човјеку иза ових својих реченица и анализа једне велике поезије нашег времена, а то није лако и једноставно. Треба имати пуно одважности. То се не може, чини ми се, убедљивије потврдити него што су то својим животима и поезијом потврђивали песници које Вешовић доводи у везу са животом и поезијом Зоговићевом: Пушкин, Гете, Назим Хикмет, Арагон... Само прави (природни) песници између слободе и свог живота, љубави и револу-

ције, етике и поезије, стављају знак једнакости. Зар у својој лирици и наш песник није прихватио етику одговорности, али због таквог става Радоња Вешовић није одустао од оног што га чини природним и лирским песником, помирен да остане тих и "у покрову ноћи сâм / у самом себи сâм", али добар, бескрајно добар:

*"Још смо ми ѿојомци
оних добричина*

*ишћо с ѿосћом zaloгај
ѿосљедњи дијеле".*

(Насљедници)

* *
*

Песничка реч није била довољна Радоњи Вешовићу, па је он невеликом броју својих песничких књига између осталих додао и две бриљантне прозне књиге: *Колона и видици* и *Мач ишћо мачеве сијече*. И у овим књигама, као и у својој поезији, човек и песник у Вешовићу путује кроз једно бурно ратно и поратно време и својим стихом и реченицом, љубављу и револуционарном ангажованошћу својом, повезује у слободи своје земље далеке ратне и херојске вихоре јуначког вијетнамског народа с подвизима не мањим и светлијим из времена своје и своје ратне генерације у Првој пролетерској бригади Четрдесет прве; свој одбрањени (на жалост, не и у овоме тек минулом рату) јуначки Дрвар кроз који је, као млад партизан, пролазио приближава "избомбардованом градићу Донг Ха" за свој и за херојски вијетнамски народ поставља исто питање: "Ко је тај народ који је својим херојизмом обасјао наш вијек?..."

У завршној, суштинској одредници песништва Радоње Вешовића, могли бисмо рећи следеће: његова поезија не припада само песнику Вешовићу, она припада и хуманисти Вешовићу, јер је поезију и људскост поистоветио у себи.

Песник Сретен Перовић, који је, пре више од тридесет година, сачинио избор Вешовићеве поезије, и написао леп и обиман предговор и поговор, дошао је на драгоцену идеју да, тада, замоли аутора "Буђења свјетла" (Библиотека *Луча*, Графички завод, Титоград, 1967) да, његовим есејистичким текстовима у Избору, дода и песникову белешку о самом себи, о детињству своје мукотрпном, о тешком и испрекиданом школовању, о рату, о борењу, о завичајној Реци - о томе расаднику књижевних талената из Црне Горе. Ову Вешовићеву Белешку доживљавам као песму у прози, а изванредно би јој одговарао, као мото, мисао мог школског друга, песника Милована Данојлића:

"Не знам колико сиромаштво и промашеност изоштравају интелигенцију, убеђен сам да је богатство отупљује". Једино песничково богатство било је (и јесте) плаветнило немирног Лима:

"Лим казује да се не можеш помаћи из свој пока. Журио не журио, ићи у себи ићеш. Тамо је повоје право изворишће и ушок. Видио сам га с прољећа и с јесени надошлог с брда у брдо, видио сам га шанушног као гајшан љеши када га дјеца мрезовима презрађују да у врше лове рибу. Понегде би га и јаре могло прескочити. А шум само прича - час као дах вјешра у чешинарима, дуз, иун слућења, час као уздах сељака кад ошури бреме на преслу и одахне ошегнуто и с олакшањем.

Та млада вода охрабрује помишљу да је животи неисцрпан и неоновљив у свом понављању. Посмаирање Лима као да ме научило да читам ствари, да их мислим појуи бића чији је језик рјечитији од људског".

Иза песничке слике, иза звука, иза семантичких прелива Вешовићеве песме, у овој својој белешци, нисам много залазио, ни боравио, а да јесам, открио бих да му иза песничког и прозног књижевног Дела сунчанији Лим тече. Стих му је, као и реченица, стабилан, а песма и поједини прозни фрагменти из "Колоне..." и "Мача..." саливени у један комад, песник и писац суздржан. Иза те суздржаности Радоња Вешовић следи мисао Светозара Марковића: пева и размишља.

(Из књиге, у рукопису, *Црна Гора у мени*)

